

4. Avertantur retrorsum, et erubescant, qui volunt mihi mala.

Avertantur statim erubescences, qui dicunt mihi : Euge, euge.

5. Exultent et letentur in te omnes qui quaerunt te, et dicant semper : Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

6. Ego vero egenus, et pauper sum : Deus, adjuva me.

Adjutor meus, et liberator meus es tu : Domine, ne moreris.

Convertantur retrorsum, et erubescant, qui volunt malum mihi.

Revertantur ad vestigium confusionis suae, qui dicunt : Vah! vah!

Gaudeant et letentur in te omnes qui quaerunt te : et dicant semper : Magnificetur Deus, qui diligunt salutare tuum.

Ego autem egenus et pauper : Deus, festina pro me :

Auxilium meum et salvator meus tu. Domine, ne moreris.

Argumentum. — Vid. quae Psalmo XL praemisimus. Ἀποκατάστασις hujus Psalmi videtur ad hoc destinatum, ut certis quibusdam temporibus aut occasionibus in templo inter sacra decantaretur.

1. Praecentori, Davidis *carmen*, ad revocandum eum in memoriam *Jova*.

2. Deus, ad liberandum me ;
Jova, ad auxilium meum festina.

3. Pudore afficiantur et erubescant,
qui appetunt vitam meam ;
cedant retro et contumelia afficiantur,
qui volunt malum meum.

4. Revertantur propter pudorem suum,
qui dicunt : Eia ! eia !

5. Exsultent et letentur de te,
quicumque te quaerunt ;
dicant continuo : Magnus est Jova !
qui amant auxilium tuum.

6. Et ego afflicti sum et pauper,
Deus, propera mihi ;
auxilium meum et liberator meus es tu ;
Jova, ne moreris.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXIX.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Psalmus David, in rememorationem, quod salvum fecerit eum Dominus.

In hoc titulo apud Hebraeos habetur tantum : « In finem David in rememorationem ; » sed Septuaginta Interpretes addiderunt, explicandi gratia illa verba, « quod salvum fecerit eum Dominus. » Quod enim quidam bonus auctor, sed modernus, scripsit, a Septuaginta Interpretibus posita fuisse in titulo aliqua verba primi versiculi, non est probabile, tum quia in hebraeo non ponitur in titulo pars ulla primi versiculi, tum quia in primo versiculo mentio fit auxilii, non salutis : quae tamen expresso reminatur in titulo ; tum denique quia si ulla pars primi versiculi pertinet ad titulum, certe prima esset ; at prima pars, videlicet : « Deus, in adiutorium meum intende, » in omnibus codicibus, hebraicis, graecis et latinis invenitur in principio Psalms, non in titulo. Argumentum Psalms istum est cum argumento Psalms trigessimus noni, cujus sex ultimi versiculi sunt iidem cum sex ultimis versiculis hujus Psalms. Igitur continet hic Psalms orationem Christi in cruce pendentis pro salute sua, id est pro ceteri resurrectione corporis sui, et pro salute populi sui, quod est etiam corpus ipsius, sed mysticum. Dicitur autem Psalms

compositus in rememorationem salutis acceptae ; quoniam David spiritu prophetaico, ut praevидit orationem Christi pro salute fundendam, sic etiam praevидit salutem sine dubio secuturam, et in ejus memoria Psalms Deo cecinit.

EXPLICATIO PSALMI.

1. DEUS, IN ADIUTORIUM MEUM INTENDE : DOMINE, AD ADIUVANDUM ME FESTINA.

Hic versiculus in Ecclesia catholica celeberrimus est : inde enim incipiunt officia divina omnium horarum. Quamvis enim praecipue conveniat Christo in cruce pendenti, potest tamen usurpari ab omnibus fidelibus in periculo versantibus ; et quoniam semper in multis magnisque periculis versamur, dum peregrinamur a Domino, et a dum adversarius noster diabolus tanquam leo rugiens circuit quaerens quem devoret, » ut scribit b. Petrus I *Epist.* cap. v ; ideo non solum licet, sed etiam expedit assidue hunc versiculum frequentare ; ad quod faciendum hortatur monachus Joannes Cassianus *Collat.* X, cap. ix, ubi fusissime persequitur utilitatem et virtutem hujus versiculi. Petitur igitur in hoc versiculo auxilium Dei magnum et velox, ad avertendum malum grave et imminens ; de prioribus licet : « Deus, in adiutorium meum intende, » id est, incumbere diligenter in me juvando, ut gravitas mali requirit ; de posteriore dicit : « Domine, ad adjuvandum me festina, » id est, non solum diligenter incumbas in me juvando, sed etiam velociter, et nulla interposita mora, quoniam periculum imminet. S. Hilarius et S. Augustinus exponunt solum prima illa verba : « Deus, in adiutorium meum intende. » Reliqua ejusdem versiculi omittunt : quae fuit causa cur auctor ille, de quo supra locuti sumus, existimaverit posteriora verba hujus versiculi non fuisse apud Hilarium et Augustinum in ipso Psalms, sed in titulo. Sed apud Hilarium invenitur integer titulus, et integer Psalms descriptus, et in primo versiculo non desunt illa verba : « Domine, ad adjuvandum me festina. » Cur autem non exposuerint haec verba SS. Hilarius et Augustinus, ratio est, quia sunt eadem cum superioribus, praesertim si quis consulat hebraeam textum, ubi unicum est verbum, hoc modo : *Deus, ad me liberandum ; Domine, ad adjuvandum me festina.*

2. CONFUNDANTUR ET REVEREANTUR, QUI QUAE- RUNT ANIMAM MEAM.

Hic versiculus idem est cum versiculo 19 Psalms xxxix, et sensus est, ut per Christi resurrectionem, et fidelium liberationem de potestate inimicorum, inimici videntes se frustra laborasse, confundantur et erubescant, quod partim jam est factum, partim complebitur in novissimo die.

3. AVERTANTUR RETRORSUM, ET ERUBESCENT, QUI VOLUNT MIHI MALA.

Idem est hic versiculus cum versiculo 20 Psalms xxxix, nisi quod hic dicitur : « Avertantur, » ibi, « convertantur. » Sed idem est sensus, repetitio videlicet ejusdem precationis ad rem magis explicandam et confirmandam.

4. AVERTANTUR STATIM ERUBESCENTES, QUI DICUNT MIHI : EUGE, EUGE.

Hic versiculus idem est, quoad sensum, cum versiculo 21 Psalms xxxix, ubi res eadem tertio repetitur, ut videlicet hostes Christi et Ecclesiae cito confundantur, qui nunc exultant dicentes inter se : « Euge, euge. »

5. EXULTENT, ET LETENTUR IN TE OMNES QUI QUAE- RUNT TE ; ET DICANT SEMPER : MAGNIFICETUR DOMINUS, QUI DILIGUNT SALUTARE TUUM.

Idem est hic versiculus cum versiculo 22 Psalms xxxix, in quo per modum precationis praedicitur victoria, et exaltatio Christi et Ecclesiae.

6. EGO VERO EGENUS, ET PAUPER SUM : DEUS, ADJUVA ME.

Hic quoque idem est cum versiculo 23 Psalms xxxix, in quo reverentur Christus ad statum illum describendum, quod cum habuit in cruce, cum vere pauper et nudus ; Petri dicebat : Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me ?

7. ADIUTOR MEUS, ET LIBERATOR MEUS ES TU : DOMINE, NE MORERIS.

Hic denique versiculus idem est cum ultimo versiculo Psalms xxxix, in quo repetitur prima petitio celeris auxilii. Vide plura in explicatioe Psalms xxxix.

PSALMUS LXXI.

SECUNDUM HEBRAEOS.

V. v. — *Psalmus David, 1. Filiorum Jonadab, et priorum captivorum.*

V. s. H.

In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum.

In te, Domine, speravi, non confundar in aeternum [h. in saeculum].

2. In iustitia tua libera me, et eripe me. Inclina ad me aurem tuam, et salva me.

3. Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitum, ut salvum me facias.

Quoniam firmiter mentem meam, et refugium meum es tu.

4. Deus meus, eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui :

5. Quoniam tu es patientia mea, Domine : Domine, spes mea a juventute mea.

6. In te confirmatus sum ex utero; de ventre matris meae tu es protector meus.

In te cantatio mea semper. 7. Tanquam prodigium factus sum multis, et tu adiutor fortis.

8. Repletur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam.

9. Ne proicias me in tempore senectutis, cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.

10. Quia dixerunt inimici mei mihi, et qui custodiabant animam meam, consilium fecerunt in unum,

11. Dicentes : Deus dereliquit eum, persequimini, et comprehendite eum; quia non est qui eripiat.

12. Deus, ne elongeris a me : Deus meus, in auxilium meum respice.

13. Confundantur, et deficiant detrahentes animae meae; operiantur confusione et pudore qui quaerunt mala mihi.

14. Ego autem semper sperabo, et adjiciam super omnem laudem tuam.

15. Os meum annuntiabit iustitiam tuam, tota die salutare tuum.

Quoniam non cognovi litterarum. 16. Introibo in potentias Domini : Domine, memorabor iustitiae tuae solius.

17. Deus, docuisti me a juventute mea, et usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.

18. Et usque in senectam et senium, Deus, ne derelinquas me,

Donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quae ventura est;

Potentiam tuam, 19. et iustitiam tuam, Deus, usque in altissima, quae fecisti magna : Deus quis similis tibi?

20. Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et malas; et conversus vivificasti me, et de abyssis terrae iterum reduxisti me.

In iustitia tua erue me, et libera me : inclina ad me aurem tuam, et salva me.

Esto mihi robustum habitaculum, ut ingrediar jugiter; praecipisti ut salvares me, quia petra mea et fortitudo mea es tu.

Deus meus, salva me de manu impii, de manu iniqui et nocentis.

Quia tu es expectatio mea, Domine Deus, fiducia mea ab adolescentia mea.

A te sustentatus sum ex utero, de ventre matris meae tu es protector meus : in te laus mea jugiter.

Quasi portentum factus sum multis, et tu spes mea fortissime.

Impleatur os meum laude tua, tota die magnitudine tua.

Ne proicias me in tempore senectutis : cum defecerit [al. defuerit] fortitudo mea, ne derelinquas me.

Quia dixerunt inimici mei mihi : et qui observabant animam meam, inierunt consilium pariter.

Dicentes : Deus dereliquit eum, persequimini et comprehendite eum, quia non est qui eruat.

Deus, ne elongeris a me : Deus meus, ad auxilium meum festina.

Confundantur, consumantur adversarii animae meae.

Operiantur opprobrio et confusione, qui quaerunt malum mihi.

Ego autem jugiter expectabo, et adjiciam super omnem laudem tuam.

Os meum narrabit iustitiam tuam, tota die salutare tuum : quia non cognovi litteraturas.

Ingreddiar in fortitudines Domini Dei : recordabor iustitiae tuae solius.

Deus, docuisti me ab adolescentia mea, et usque nunc annuntiabo mirabilia tua.

Insuper et usque ad senectutem et canos Deus, ne derelinquas me :

Donec annuntiem brachium tuum generationi, cunctisque qui venturi sunt fortitudinem tuam.

Et iustitiam tuam Deus usque in excelsum, quanta [h. quae] fecisti magna : Deus, quis similis tibi [al. tui]?

Quia ostendisti nobis tribulationes plurimas et malas; et conversus vivificabis nos, et de abyssis terrae rursus educes nos.

21. Multiplicasti magnificentiam tuam, et conversus consolatus es me. Multiplicabis magnitudinem meam, et conversus consolaberis me.

22. Nam et ego confitebor tibi in vasis psalterii veritatem tuam : Deus, psallam tibi in cithara, Sanctus Israel.

23. Exultabunt labia mea cum cantavero tibi, et anima mea, quam redemisti.

24. Sed et lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam : cum confusi et reveriti fuerint qui quaerunt mala mihi.

Multiplicabis magnitudinem meam, et conversus consolaberis me.

Ego autem confitebor tibi in vasis psalterii veritatem tuam, Deus meus : cantabo [h. psallam] tibi in cithara, Sancte Israel.

Laudabunt labia mea cum cantavero [h. psallero] tibi, et anima mea, quam redemisti.

Insuper et lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam : quia confusi sunt, et dehonestati quaerentes malum mihi.

Argumentum. — Hunc Psalmum a Davide, ut videtur, compositum filii Jonadab (*Jerem. xxxv*) suae conditioni accommodavit, auctoris vers. 20-24. Post exordium, vers. 1-3, duae sequuntur strophae : vers. 4-13, ab adversariis vite meae insidiantibus defende me senem, o Jova, in quo inde ab initio aetatis spem repositam habui; vers. 14-24, pro hoc tui beneficio summis te efforam laudibus, maximas agam gratias.

1. In te, Jova, fiduciam colloco; ne pudore afficiar in perpetuum.

2. Iustitia tua eripe me et libera me, inclina ad me aurem tuam et salva me.

3. Esto mihi in petram domicilii, ad veniendum *illic tutus* perpetuo, tu, qui constituisti salvum me facere : nam rupes mea et arx (sive *cacumen*) mea tu es.

4. Mi Deus, libera me e manu improbi, e manu agentis prave et violenter.

5. Nam tu es spes mea, Domine; Tu, Jova, fiducia mea a juventute mea.

6. Super te innixus sum ab utero, e visceribus matris meae tu *fuisti* transire n. de te laus mea perpetuo.

7. Prodigii instar sum multis, tu vero refugium meum firmum.

8. Plenum est (alii, *sic*) os meum laudationis tuae, toto die gloriationis tuae.

9. Ne rejicias me tempore senectutis; cum consumantur vires meae, ne deseras me.

10. Nam loquuntur hostes mei de me; et qui observant animam meam (mihi insidiantur), deliberant

11. dicentes : Deus deseruit eum, persequimini, prehendite eum : nam non est qui liberet.

12. Deus, ne sis prociil a me; Mi Deus, ad auxilium meum festina.

13. Pudore afficiantur, pereant hostes animae meae; induant probrum et contumeliam qui quaerunt malum meum.

14. Ego vero semper sperabo, et addam ad omnem laudationem tuam.

15. Os meum enarrabit justitiam tuam,
omni die salutem tuam :
nam non novi numeros.
16. Ingrediar cum facinoribus Adonai Jovæ,
celebrabo justitiam tuam solum.
17. Deus, docuisti me inde a juventute mea,
et huc usque prædico mirabiliter a te facta.
18. Atque etiam usque ad senectutem et canitiem, Deus, ne deseras me,
donec prædicaverim brachium tuum ætati meæ (æqualibus meis),
omni venienti in mundum (posteris) potentiam tuam.
19. Et justitia tua, Deus, usque in altum ;
qui patrastî magna,
Deus, quis sicut tu ?
20. Qui videre (experiri) fecisti nos ærumnas multas et calamitates,
iterum vitæ restitues nos,
et de abyssis terræ iterum ascendere nos facies.
21. Augebis dignitatem (vel magnitudinem) meam,
et iterum consolaberis me.
22. Et ego celebrare te volo instrumento nablii (lyræ),
canere fidem tuam, mi Deus,
psallere tibi cithara, Sancte Israelis.
23. Jubilent labia mea, nam volo tibi psallere,
et anima mea (id vult), quam liberastî.
24. Lingua quoque mea quotidie canet justitiam tuam,
quando confundentur et erubescunt qui quærunt malum meum.

NOTE.

Vers. 4. *Violenter* : minus recte Hengstenberg, *corrupte*. — Vers. 5. Alii *Jova* trahunt ad primum he-misticium, ... mea, *Domine Jova, Fiducia mea*, etc. — Vers. 6. *Transire meum*, i. e. auctor ortus mei, infinit. cum suffixo a *goz* : cf. *Ps.* xxii, 10. Ewaldus et alii post Alexandrinos et Vulg., *tributor meus*, i. e. beneficiis me efficiens, a *gazah, scicare, distribuere. De te*, i. e. laudis meæ tu es *objectum*; vel : te laudandi materiam tuis tribuisti beneficiis. — Vers. 7. *Prodigii*, ob inauditas meas calamitates. — Vers. 10. *Loquuntur* : nil supplendum, nam quod loquuntur, id dicitur vers. 11. — Vers. 13. *Pudore officiantur*, consiliis suis excidant. — Vers. 15. *Nam non novi*, etc., i. e. innumera sunt beneficia tua. — Vers. 16. *Ingrediar*, i. e. aggrediar fortia Jovæ facta commemorare; Ludovicus de Dieu, *addeam*, i. e. *proferam*, etc. : ita Ewaldus; Rosenmullerus, *ingrediar templum per fortitudines Domini*, ejus auxilio adjutus, quæ interpretatio aliena est a consilio Psalmi; Maurer, *veniam in templum cum facinoribus Domini, Jovæ, ea celebraturus. Solum*, non meum gladius, s. m. meam virtutem. Alii, *solus*, cum Vulg. — Vers. 18. *Docuisti*, quid? Contextus docet, puta : admirabili tua rerum mearum gubernatione docuisti me celebrare te. — Vers. 19. *Usque in altum*, celos pertingit, i. e. omnem numerum et mensuram excedit. — Vers. 20. Hoc vers. suffixa pluralia sunt, sive quia versiculi 20-24 alius sunt auctoris, sive ut ostendatur totum populum Hebræum sub unius persona hoc carmine sisti, sive quia, ait Maurer, scriptores Psalmorum, qui pro sua ipsorum salute preces fundunt, amant, sub finem maxime carminis, totum populum respicere, atque ut sua salus cum publica omnium salute conjungatur optare. — Vers. 21. *Iterum* : alii, *convertes te*, puta ad me meique curam.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXX.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus David, filiorum Jonadab et priorum captivorum.

Hic Psalmus titulo caret apud Hebræos : sed Interpres aliquis titulum supra scriptum addidit ; ad quem intelligendum . sciendum est filios Jonadab fuisse homines ob obedientiam celebres. Scribit enim Hieronimus, cap. xxxv, eos habuisse præceptum patris sui, « ut vinum non biberent, et in domibus non habitarent, » idque diligentissime observasse. Sciendum præterea filios Israel bis fuisse captivos factos a rege Nabuchodonosore, semel tempore Joachin regis Jerusalem, et iterum tempore Sedechiæ, sed priores captivos ad verbum Domini per Hieremiam prædicatum, sponte se tradidisse in captivitatem ; posteriores vi coactos fuisse, ut perspicuum est ex quarto libro *Regum*, et ex ipso Hieremias. Credibile autem est filios Jonadab fuisse ex primis, qui obediunt Deo ad verbum Hieremie, ut se traderent regi Babyloniæ, cæteros autem eorum exemplum esse secutos. Et congruit etymologia nominis : *Jonadab* enim *apollanæum* significat. Hic igitur Psalmus canitur in persona filiorum Jonadab, et cæterorum, qui sponte in priorem captivitatem cum rege Joachin profecti sunt. Utrum autem David ad hanc captivitatem respexerit, an interpres, aut ipsa Ecclesia Testamenti veteris accommodaverit Psalmum ad hanc captivitatem, quomodo Ecclesia Christiana accommodat Psalmos varios ad varias celebritates, incertum est. Tractatores ut plurimum volent hunc Psalmum a Davide compositum ob persecutionem, quam ab Absalone filio in senectute sua perpressus est. Quod etiam confirmari potest ex eo, quod hic Psalmus idem habet principium, quod Psalmus trigésimus, et in cæteris partibus cum eodem satis conveniat. Psalmum autem trigésimum nos etiam cum aliis expositum de persecutione Absalonis. Neque titulus repugnat. David enim sponte in exitum profectus est, agnoscentes illum esse Dei voluntatem, ut ejectionem illam e regno, et fugam, atque exitum potenter ferret, et gratiam liberatoris, cum paulo post in regnum reduceretur, agnosceret. Quod exemplum Davidis secuti postea sunt filii Jonadab, et priores captivi, de quibus titulus loquitur. S. Augustinus monet in hoc Psalmo cantare laudes gratiæ Dei, per quam liberamur a captivitate diaboli, et gratiam iterum atque iterum implorare, ut proficiamus et perseveremus in bono, non præsumentes de propriis viribus, sed de a jutorio Dei in omni tentatione confidentes. Sic enim tutissime ad perfectam libertatem, quæ est libertas gloriæ filiorum Dei, pervenimus.

EXPLICATIO PSALMI.

1. IN TE, DOMINE, SPERAVI, NON CONFUNDAR IN ÆTERNUM : IN JUSTITIA TUA LIBERA ME, ET ERIPE ME.

Memor sanctus Propheta promissionum Domini erga sperantes in eum, et de suis propriis viribus non præsumens, ait : « In te, Domine, » non in me, vel in alia creatura, « speravi, » ideo securus, quod « non confundar in æternum, » ad te in presenti tribulatione confugio, ac peto, ut « in justitia tua, » id est, secundum justitiam tuam, qua impios punire et innocentes liberare soles, liberes me, et eripias de manibus persequentium me.

2. INCLINA AD ME AUREM TUAM, ET SALVA ME.

Conjungitur hic versiculus cum secunda parte versiculi superioris. Idipsum enim repetit ad affectum ostendendum. « Inclina aurem tuam, » id est, audi vocem humilem, sive de imo sonantem, et salva me a presenti periculo.

3. ESTO MIHI IN DEUM PROTECTOREM, ET IN LOCUM MUNIUM, UT SALVUM ME FACIAS.

Explicat clarius quid a Deo desideret, nimirum, ut Deus eum protegat instar arcis munitissimæ, ad quam hostes sui penetrare non possint. Nam

in hebræo pro in *Deum protectorem*, habetur in *gratiam fortissimam*; sed Interpretes explicaverunt metaphoram, et dixerunt, in *Deum protectorem*, id est, in Deum protegentem instar arcis in petra sublimi locate; quod exponitur per verba sequentia, et in *locum munitum*. Vere autem nulla est facilior via evadendi omnes tribulationes, quam si quis sciat mente ascendere in Deum, et bona æterna contemplari : inde enim omnia humana facile despicit. Sic B. Paulus, II *Cor.* iv, vocat *momentaneas et leves tribulationes* suas, que alioqui gravissimæ videri poterant, quia subjungit : « Non contentantibus nobis, que videntur, sed que non videntur; que enim videntur, temporalia sunt, que non videntur, æterna sunt, » II *Corinth.* iv. In hebræo pro in *locum munitum*, habetur ad *ingrediendum jugiter jussisti*; sed apparet corruptio ex loco simili in Psalmo xxx : nam pro *לבו לכו* *labo*, ad *ingrediendum*, est in Psalmo xxx *לבו לכו* *labeth, in domum*, sive *ii. arum*, ut Septuaginta hic et ibi vertunt; pro *לבו לכו* *labeth* *thamid* *lsheta*, *Jugiter præcepisti*, est in Psalmo xxx, *בצדור*, *quæ sunt eadem litteræ*, sed aliter dispositæ, et significant *munitiorem*. Itaque ex Psalmo xxx, et ex interpretatione Septuaginta videtur manifeste colligi lectionem hebræicam hoc loco esse mutatam.

4. QUONIAM FIRMAMENTUM MEUM, ET REFUGIUM MEUM ES TU.

« Esto mihi, inquit, tu Domine, in Deum protectorem et in locum munitum, quoniam tu solus es firmamentum meum, » id est, domus firma et stabilis, utpote lapidea (ut clarius habetur in hebraeo), ad quam confugere possim. Cetera enim omnia, sive respiciam ad favores hominum, sive ad industria meam, domus sunt luteae, et super arenam aedificatae, sive baeulus arundineus. Quid enim sunt mortalia omnia, nisi res caducae et fragiles, in quibus nisi stulti confidunt? Beati qui haec intelligunt, beatores qui experiuntur.

5. DEUS MEUS, ERIPÉ ME DE MANU PECCATORIS, ET DE MANU CONTRA LEGEM AGENTIS ET INIQUI.

Descendit magis ad particularia, ac petit liberari « de manu, » id est, de potestate « peccatoris, contra legem agentis, et iniqui; » quibus nominibus intelligit ad litteram Absalonem, Achitophel et ministros eorum: nam hic Psalmus convenit omnino cum Psal. xxx. in quo omnium consensus agitur de persecutione Absalonis. S. Augustinus per peccatorem intelligit peccatorem in genere, quem dicit dividi in praevaricatorem legis, quales sunt Iudei et Christiani, qui legem a Deo sibi datam non servant; et iniquum non praevaricatorem, quales sunt pagani, qui legem scriptam a Deo non acceperunt, et ideo iniqui sunt, quia male agunt, et peccant contra rationem naturalem, sed praevaricatores legis scriptae non sunt, quia, ut ait B. Paulus, Rom. iv, « ubi non est lex, nec praevaricatio. » Sed verba hebraica non recipiunt istam explicationem: nam vox hebraea *chometz*, pro qua habemus *iniquum*, significat proprie violentum raptorem; et pro qua habemus, contra legem agentis, significat *iniquum* simpliciter. Videtur igitur Propheta per peccatorem intelligere hominem pravum, sive improbum, qualis erat Absalon; per *iniquum*, eum qui occulle et ex insidiis nocet, quales sunt fraudulentus, Achitophel et alii; per raptorem, eum qui palam et aperte opprimit, qualis erat tunc populus armatus contra regem suum. Spiritualiter per peccatorem intelligere possumus diabolum; per *iniquos*, haereticos; per raptorem, tyrannos et persecutores. Cupit solum vir justus liberari non solum a vexatione corporali, sed multo magis a periculo spirituali, ne forte consentiens peccato ad persecutionem inhumanitatem. Incidit in periculum mortis aeternae.

6. QUONIAM TU ES PATIENTIA MEA, DOMINE; DOMINE, SPES MEA A JUVENUTE MEA.

7. IN TE CONFIRMATUS SUM EX UTERO, DE VENTRE MATRIS MEAE TU ES PROTECTOR MEUS.

S. Augustinus per patientiam intelligit tolerantiam dolorum et persecutionum, ut sensus sit: « Eripe me de manu peccatorum, » dando mihi

patientiam, » ne per impatientiam consentiam peccato. Et quidem verbum graecum et latinum haec expositionem patiuntur; sed vox hebraea *thikvathi* significat expectationem et spem, ac per hoc patientia hoc loco significat patientiam in expectando potius, quam in tolerando dolores, juxta illud: « Per patientiam expectamus, » Rom. viii; et Jacob. v: « Ecce agricola expectat pretiosum fructum terrae, patienter ferens, donec accipiat temperantem et serotinum; patientes estote et vos, et confirmate corda vestra, quoniam adventus Domini appropinquabit. » Ait igitur: « Eripe me de manu peccatoris, quoniam tu es patientia mea, » id est, quoniam a te patienter expecto auxilium. « Tu es spes mea a juventute mea, » id est, quia semper in te speravi ab eo tempore, quo te noscere cepi; sed laenae multo ante quam ego in te sperare inciperem, tu pro tua misericordia protector meus fuisti: nam « ex utero matris meae in te confirmatus sum, » id est, in te stabilitus robor accepi, cum ex me infirmissem; « ex utero matris meae protector meus es, » id est, vix natus protectione tua frui cepi, cum adhuc te invocare non possem. Haec beneficia Deus omnibus hominibus conferre solet, praesertim in ea aetate, qua sibi ipse homo nullam opem adferre potest: sed pauci admodum sunt, qui haec beneficia agnoscant, et pro his debitas Deo gratias agant. Ideo Propheta, qui Spiritus illustratione haec agnoscebat, magno cum animi sensu dicit: « In te confirmatus sum ex utero, et ab utero matris meae protector meus es; » quasi dicat: Scio, Domine, et confiteor me tibi curae fuisse ab ipso primo ortu; ideo fiduciam habeo multo magis te mihi protectorem fore, cum te invocavero.

8. IN TE CANTATIO MEA SEMPER: TANQUAM PRODIGIUM FACTUS SUM MULTIS, ET TU ADJUTOR FORTIS.

His de causis, et ob tanta beneficia, « in te erit cantatio mea semper, » id est, te semper laudibus celebrabo in prosperis et in adversis, in hoc saeculo et in futuro. Et nunc quidem « tanquam prodigium factus sum multis, » id est, expulsus et regno a proprio filio; et dum mihi ere fugio, quia antea gloriose hostes fugabam, factus sum admirationi omnibus hominibus, praesertim cum a te desertus videar, quem semper colui, et in quo speravi; sed tamen « tu adjutor fortis, » et constans es; et quamvis ad tempus secundum consilium sapientiae tuae hostes in me prav. Ite permissis, tamen tempore suo « mihi adjutor eris. » S. Augustinus, spiritualiter exponens, dicit illum fieri prodigium, sive portentum multis, qui continent temporalia, et patienter fert injurias, et per hoc ambulat contraria via, atque ambulat caeteri homines. Talis fuit Joannes Baptista, talis Christus ipse; talis S. Petrus, S. Paulus, Apostoli caeteri; tales Martyres omnes, et plerique SS. Confessores, S. Antonius, S. Hilarius, S. Francisus,

et alii, qui a sapientibus mundi stulti habiti sunt; sed vere dicere poterant: Elamsi prodigium factus sim multis, tamen tu adjutor meus fortissimus es, quo duce viam angustam perambulabo, et regno colorum vim inferam, et tunc apparebit, stultus, an sapiens fuerim.

9. REPLEATUR OS MEUM LAUDE, UT CANTEM GLORIAM TUAM, TOTA DIE MAGNITUDINEM TUAM.

Ergo, inquit, quicquid homines de me sentiant et dicant, ego opto ut « os meum repleatur laude tua, » ut nihil mihi aliud placeat, nihil me delectet, nisi te diligere, et laudare gloriam tuam, et « tota die, » id est, omni tempore « decantare magnitudinem tuam. » Porro illi soli et omnes similes sunt hunc sancto regi et prophetae, qui vere cogitant et sentiant, ac intima consideratione penetrant, et persuadentur nihil esse magnum, nihil admirandum, praeter Deum.

10. NE PROJICIAS ME IN TEMPORE SENECTUTIS: CUM DEFECERIT VIRTUS MEA, NE DERELINQUAS ME.

Cum David persecutionem Absalonis pateretur, senex erat: ideo memor victoriarum, quas in juventute et in ipsa pueritia obtinuerat, dicit: « Ne projicias me in tempore senectutis, » id est, ne deseras me in hoc ultimo tempore, quem adhuc semper juxisti. « Cum defecerit jam virtus mea, » robor, ac vires meae debilitate sint, « ne derelinquas me, » qui auxilio tuo magis ego, quam alias unquam egerim. Possunt haec omnia spiritualiter accomodari homini, qui a fervore charitatis, quo aliquando flagravit, tepescere incipit, et tamen cupit in eodem studio perfectionis perseverare.

11. QUIA DIXERUNT INIMICI MEI MIHI, ET QUI CUSTODIEBANT ANIMAM MEAM, CONSILIUM FECERUNT IN UNUM.

12. DICENTES: DEUS DERELIQUIT EUM, PERSEQUIMINI, ET COMPREHENDITE EUM; QUIA NON EST, QUI ERIPAT.

Haec ad litteram Davidi conveniunt, adversus quem populus Absalone duce et Achitophel consiliario, rebellavit, quoniam a Deo destitutum esse credidit. « Quia dixerunt inimici mei mihi, » id est, de me. « Et qui custodiebant animam meam, » id est, qui antea custodes mei erant, vel consilio, vel armis, illi « consilium fecerunt in unum, » id est, simul unum inter se consultaverunt de perditione mea, « dicentes: Deus dereliquit eum. » Ad hoc refertur illud, *inimici mei dixerunt mihi*, id est, dixerunt de me: « Deus reliquit eum; » et hoc dixerunt consultantes simul: « Persequimini, et comprehendite eum, quia non est qui eripiat. » Hoc fuit consilium Achitophelis, quod non habuit effectum, quia Deus non permisit. Vide lib. II Regum, cap. xvii. Illud, qui custodiebant animam

meam, potest etiam significare: qui observant animam meam, ut illam perderent, et hic sensus convenit homini justo in tentationibus posito. Demones enim, inimici nostri, qui perpetuo vigilat, et observant occasiones non perdidit, consilium faciunt inter se, una maxime, cum nos a Dei gratia destitutos existimant.

13. DEUS, NE ELONGERIS A ME; DEUS MEUS, IN AUXILIUM MEUM RESPICE.

14. CONFUNDANTUR, ET DEFICIANT, DETRAHENTES ANIMAE MEAE; OPERANTUR CONFUSIONE ET PUDORE, QUI QUERUNT MALA MIHI.

Illi consultant adversus Davidem, et ille recurrit ad Deum, qui nullo negotio potest dissipare consilium eorum, ut reipsa fecit. « Deus, inquit, ne elongeris a me, » ut illi jactant te jam fecisse; imo potius « in auxilium meum respice, » id est, per auxilium tuum mihi propicio. Ilud, respice, in hebraeo est *festina*, in greco *intende*. Fieri potest ut Septuaginta non legerint *חשבה* *chushah*, id est *festina*, sed *חשב* *chashob*, id est *considera*, sive *attende*; sed tamen sensus est idem, et una lectio explicat aliam: quod enim hebraea lectio habet, *festina*, intelligitur per providentiam: Deus enim ubique est, neque proprie festinare debet, ut alicubi esse incipiat. Festinare per providentiam, idem est, quod attendere et respicere. « Confundantur, et deficient detrahentes animae meae, » id est, te in auxilium meum festinante, confundantur consiliarii Absalonis, et deficient in consiliis suis, evanescant, infatuentur, « detrahentes animae meae, » id est, calumniantes me. « Operantur confusione et pudore, qui querunt mala mihi. » Idem aliis verbis repetit: pro verbo, *detrahentes mihi*, in hebraeo est, *adversantes mihi*; sed idem est sensus: nam qui calumniantur, sine dubio calumniando adversantur. S. Augustinus legit: *Confundantur et deficient qui committunt animam meam*; et sensum esse vult: Confundantur, qui committunt cum Deo animam meam, id est, qui faciunt ut cum Deo contendam, quasi ille injuste mecum agat, dum tribulationibus me affligit; sed non video unde eam lectionem acceperit.

15. EGO AUTEM SEMPER SPERO, ET ANICIAM SUPER OMNEM LAUDEM TUAM.

16. OS MEUM ANNUNTIABIT JUSTITIAM TUAM, TOTA DIE SALUTARE TUUM.

Illi confundantur, et deficient: « ego autem semper sperabo, » magis ac magis in te confidam, experimento edoctus, quanta sit virtus auxilii tui; et semper « adiciam laudes » ad laudes tuas, pro novis beneficiis novos hymnos tibi decantans. « Os meum non cessabit annuntiare justitiam tuam, » qua punis impios, « et tota die, » id est assidue, predicabo « salutarem tuam, » quo innocentes liberat et salvat. S. Augustinus querit

hoc loco, quomodo possit fieri ut adiciatur aliquid super omnes laudes Dei. Et respondet, omnes laudes dici perfectam laudem, cui nil desit, qualis fuisset, si Deus totum genus humanum post lapsum Adami damnare voluisset: fuisset enim ea perfecta laus iustitiae, cui perfecte laudi nihil adici potest, quod ad iustitiam attinet; sed tamen adici potest nova laus misericordiae, quia placuit Deo gratis iustificare impios. Ceterum facilius dici potest Prophetam adiciere velle laudem ad omnes laudes Dei, non ad omnes simpliciter, sed ad omnes, quas ad illud usque tempus cecernerat.

17. QUONIAM NON COGNOVI LITTERATURAM, INTROITO IN POTENTIAS DOMINI; DOMINE, MEMORABOR JUSTITIAE Tuae SOLIUS.

Hic sunt duae difficultates: prior, an illa verba, « quoniam non cognovi litteraturam, » debeant conjungi cum superiore versiculo, ut conjunguntur in textu hebraico; an potius cum sequentibus verbis, ut conjunguntur in graeco et latino. Sed nos existimamus distinctionem hebraicam non esse attendendam, quando discrepat a graeca, quoniam distinctionem addiderunt in textu hebraico Rabbinii posteriores, qui non sunt ullo modo comparandi cum Septuaginta Senioribus, qui aliter loquuntur et distinxerunt. Accedit quod hoc loco sunt quaedam similitudines cadentia ita posita in textu hebraico, ut videatur omnino Propheta voluisse legi hunc versiculum, ut nos cum Graecis legimus, non ut alii cum Rabbinis legunt. Sic enim ait: « Quoniam non cognovi ספרות ספרות, introibo in כבוד גבורות, » ac si nos diceremus: *Quoniam non cognovi litteras, adito potentias*. Posterior questio est de nomine *litteraturae*: nam vox hebraica ספר saphar, unde nomen ספרות, significat scribere, narrare, numerare, et alia; ac per hoc nomen, ספרות, potest significare scripturas, *enumerationes, libros, litteras, sive litteraturas, et similia*. Aliqui igitur volunt ut *litteratura* accipiat pro *enumeratione*, et hic sit sensus: *Quoniam non cognovi enumerationem mirabilium tuorum*, id est, quoniam non possum assequi numerum, cum sint innumerabilia, *introibo*, id est, ingrediar, *ad narrandas potentias*, sive fortitudinem et vires Domini potentissimas et robustissimas. Sed hae expositionem probare non possum: nam et Septuaginta Interpretes et S. Hieronymus hae noverant vim hebraicae vocis, et tamen non veterunt *enumerationem*, sed *litteraturam*; neque deerant illis voces graecae, vel latinae, quibus *enumerationem* exprimerent, si voluissent. Alii simpliciter dicunt Davidem non novisse *litteraturam*, id est doctrinam, quae litteris continetur, quoniam pastor ovium erat, et ex pastoris illo munere assumptus full ad militiam et ad regnum, ut dicitur in *Psalm. LXXVII*: « De post fetantes accepit eum, pascere Iacob populum suum. » Sed huic expositioni repugnat, quod ipse de se dicit in

Psalm. CXVIII: « Super omnes docentes me intellexi; » et liber *Psalmorum* indicat eum exultatum fuisse omni doctrina divina et humana: quamvis enim pastor ovium et postea miles esset, non tamen ita totus intentus erat pascendis ovibus, ut bellis gerendis, quin etiam studiis et contemplationi vacaret. Existimo igitur Davidem hoc loco per *litteraturam* intelligere humanam sapientiam et astutiam, quali abundabat Achitophel, qui contra ipsum consilium dederat, et per verbum *cognovi* non accepisse scientiam simpliciter, sed approbationem et usum. Quomodo dicimus: « Non novi te, » et quomodo Apostolus I *Cor. II*, dicit, « se nihil scire, nisi Christum, et hunc crucifixum. » Itaque sensus est: « Non cognovi litteraturam, » id est, non novi sapientiam hujus mundi, non confido in humanis consiliis, non approbo astutiam et prudentiam seculi; sed « introibo in potentias Domini, » id est, adhaerebo penitus omnipotentiae Dei, in illa confidam, in illa quasi in arce munitissima abseondar. « Et sic memorabor iustitiae tuae solius, » id est, non recordabor humanorum consiliorum, aut virium mearum, vel amicorum meorum, sed recordabor et mente retinebo iustitiam tuam, qua servas promissa, qua punis impios, qua pios coronas. S. Augustinus legit, *non cognovi negotiationes*: verisimile enim est in aliquo graeco codice pro *negotiationes*, fuisse *enumerationes*, et inde fluxisse in latinum aliquem codicem *negotiationes*. Patetur tamen idem S. Augustinus in aliis codicibus legi *litteraturam*; et exponit tam per negotiationem, quam per litteraturam, confidentiam in operibus factis ex propriis viribus, quasi ad iustitiam faciendam sufficere littera legis sine gratia, aut negotio liberi arbitrii sine adiutorio Dei, et ideo ponderat illud: « Memorabor iustitiae tuae solius, » id est, non meae iustitiae, sed tuae solius, quam dare soles per gratiam tuam, cum iustificas impium. Quae sententia, ut est optima ad edificationem, ita parum videtur facere ad sensum litteralem.

18. DEUS, DOCUISTI ME A JUVENTUTE MEA, ET USQUE NUNC PRONUNTIO MIRABILIA TUA.

Tu, inquit, docuisti me, ut contempta litteratura humana confiderem in potentia tua; « docuisti autem a juventute mea, » et secundum hanc doctrinam eruditus pugnavi cum urso et leone, et cum gigante Goliath, inermis adulescens, et victoriam reportavi. « Et usque nunc pronuntio mirabilia tua, » id est, et dum vivam, usque ad ultimum finem vitae meae pronuntio haec mirabilia tua; quae per me fecisti a juventute mea.

19. ET USQUE IN SENECTAM ET SENIUM, DEUS, NE DERELINQUAS ME.

20. DONEC ANNUNTIEM BRACHIUM TUUM GENERATIONI OMNI, QUAE VENTURA EST.

Et simul rogo ut usque « ad senectam non derelinquas me, » sed mihi semper adsis auxilio tuo,

« donec annuntiem, » id est, donec perficiam librum *Psalmorum*, per quem « annuntiem brachium tuum, » id est fortitudinem tuam, omni posteritati. Per *senectam et senium* idem significare videtur; nam in hebraeo est usque ad *senectutem et senium*: eam enim indicant *senectutem*. Quomodo autem David dicat se annuntiatum potentiam Domini omni posteritati, saepe diximus, quia videlicet videbatur *Psalmos* a se compositos in toto orbe usque ad consummationem saeculi decantandos.

21. POTENTIAM TUAM ET JUSTITIAM TUAM, DEUS, USQUE IN ALTISSIMA, QUAE FECISTI MAGNALIA; DEUS, QUIS SIMILIS TIBI?

Explicat quid sit brachium quod se annuntiatum dicit generationi venturae, et ait: « Potentiam tuam et iustitiam tuam, » id est, annuntiabo brachium tuum, quod est potentia tua conjuncta cum iustitia tua. « Omnipotens Deus est, » id est, simul iustissimus est; potest quicquid vult, sed nihil injuste vult. Haec autem potentia cum iustitia extenditur « usque in altissima magnaalia, » quae Deus fecit: non enim Deus potentia sua creavit solum terram et maria, et habitantes in eis; sed etiam creavit caelum et caelos eorum, et habitantes in eis millia millium angelorum. Itaque usque ad haec altissima magnaalia extenditur brachium potentiae Dei. Neque solum iustitia Dei puni homines peccatores, qui sunt pulvis et cinis; sed puniit etiam altissimos angelos, quos de caelo ob superbiam praecipitavit in abyssum: proinde brachium divinae iustitiae usque ad altissima magnaalia pervenit, ut exclamare liceat: « Domine, quis similis tibi? » Neque hoc repugnat Scripturae, quae dicit: « Fecit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam, » *Gen. I. Et*: « Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est, » I *Jean. III. Nam cum dicitur: « Quis similis tibi? » accipitur similitudo pro aequalitate, ac si dictum esset: Quis est similis tibi in potentia, id est, aequae potens ac tu? Quis est similis tibi in essentia, id est, qui a nullo pendeat et a quo omnia pendeant, qualis es tu?*

22. QUANTAS OSTENDISTI MIHI TRIBULATIONES MULTAS ET MALAS: ET CONVERSUS VIVIFICASTI ME, ET DE ABYSSIS TERRAE ITERUM REDUXISTI ME.

23. MULTIPLICASTI MAGNIFICENTIAM TUAM, ET CONVERSUS CONSOLATUS ES ME.

Consolatur David praesentem calamitatem suam ex eo quod alias calamitates, Deo juvante, felici-

ter evaserit. « Quantas, inquit, ostendisti mihi tribulationes multas et malas, » id est, magnas varietate et amaritudine, quas peruli in persecutione Saulis. « Et conversus vivificasti me, » cum pene ad portas mortis pervenissem. « Et de abyssis terrae iterum reduxisti me, » id est, et de extremis malis, cum pene ad inferos descendissem, liberasti me. « Multiplicasti enim magnificentiam tuam » secundum multitudinem dolorum meorum, « et conversus » ad misericordiam, cum me paterne castigasses, magnifice « consolatus es me, » cum ex misero exule regem beatissimum feceris. Spiritualiter significat hic locus hominem peccatorem cum Christo resurrexisse a morte peccati, et mirifice consolatum se vite aeternae.

24. NAM ET EGO CONFITEBOR TIBI IN VASIS PSALMI VERITATEM TUAM, DEUS; PSALLAM TIBI IN CITHARA, SANCTUS ISRAEL.

25. EXULTABUNT LABIA MEA, CUM CANTAVERO TIBI: ET ANIMA MEA, QUAM REDEMISTI.

26. SED ET LINGUA MEA TOTA DIE MEDITABITUR JUSTITIAM TUAM: CUM CONFUSI FUERINT FUERINT, QUI QUERUNT MALA MIHI.

In fine *Psalmi* praedicat ipse sibi Propheta David liberationem de manu Alsalomis, et pollicetur gratiarum actionem corde, et ore, et instrumentis musicis psalterio et cithara. « Nam et ego, » adepta scilicet victoria, « confitebor tibi veritatem tuam, » id est, laudabo iustitiam tuam, sive fidelitatem tuam, « in vasis *Psalmi*, » id est in instrumento *Psalmi* concinendi, quod psalterium vocatur. Ad dam etiam psallere tibi, « o Sanctus Israel! » in instrumento citharae. Illud, *Sanctus Israel*, est cognomen Dei, qui vocatur *Sanctus Israelis*, quoniam sanctificari debebat a populo Israel sanctificatione cultus et honoris, et ipse sanctificabat populum Israel sanctificatione gratiae. Neque solum per psalterium et citharam tibi gratias agam, teque laudabo; sed etiam « exultabunt labia mea, » id est, os meum iubilabit, « cum cantabo tibi, » et « ipsa anima mea » et vita mea, « quam redemisti » ab interitu, exultabit te, id est, exultans laudabit te. Denique non semel, ac tibi Herum « lingua mea laudabit iustitiam tuam, » sed « tota die, » omnitem-pore « meditabitur, » id est, exercebit se in decantanda iustitia tua, quando confusi erubuerint omnes inimici mei, qui quaerunt nocere mihi. Haec omnia multo verius conveniunt homini iusto, qui toto corde, et pleno ore, et per totam aeternitatem laudabit Deum, cum in die iudicii confusi fuerint omnes peccatores ejus, et ipse redemptus fuerit, et liberatus ab omni malo corporis et animae.

PSALMUS LXXII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Psalmus, 1. In Salomonem.*

2. Deus, iudicium tuum regi da, et iustitiam tuam filio regis.

Judicare populum tuum in iustitia, et pauperes tuos in iudicio.

3. Suscipiant montes pacem populo, et colles iustitiam.

4. Judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum : et humiliabit calumniatorem.

5. Et permanebit cum sole, et ante lunam, in generatione et generationem.

6. Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram.

7. Orietur in diebus ejus iustitia, et abundantia pacis, donec auferatur luna.

8. Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum.

9. Coram illo precipitent Æthiopes, et inimici ejus terram lingent.

10. Reges Tharsis, et insulæ munera offerent : reges Arabum et Saba dona adducent.

11. Et adorabunt eum omnes reges terræ : omnes gentes servient ei.

12. Quia liberabit pauperem a potente, et pauperem cui non erat adjutor.

13. Pareat inopi et pauperi, et animas pauperum salvas faciet.

14. Ex usura et iniquitate redimet animas eorum, et honorabile nomen eorum coram illo.

15. Et vivet, et dabitur ei de auro Arabiæ, et adorabunt de ipso semper; tota die benedicent ei.

16. Erit firmamentum in terra in summis montium, superexstolletur super Libanum fructus ejus, et florebit de civitate sicut fennum terræ.

17. Sit nomen ejus benedictum in sæcula; ante solem permanet nomen ejus.

Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ; omnes gentes magnificabunt eum.

18. Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus.

49. Et benedictum nomen majestatis ejus in

V. s. II. — *Salomoni.*

Deus, iudicium tuum regi da, et iustitiam tuam filio regis.

Judicabit populum tuum in iustitia, et pauperes tuos in iudicio.

Assument montes pacem populo, et colles iustitiam.

Judicabit pauperes populi, salvabit filios pauperis [al. *pauperum*], et confringet calumniatorem.

Et timebunt te quamdiu erit sol, et ultra lunam in generatione generationum.

Descendet ut pluvia super vellus, ut [al. *et ut*] stillæ irrorantes terram.

Germinabit in diebus ejus iustitia [h. *justus*], et multitudo pacis, donec non sit luna.

Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos terræ.

Ante eum precipitent Æthiopes, et inimici ejus pulverem lingent.

Reges Tharsis et insulæ munera offerent : reges Arabiæ [h. *Saba*] et Saba tributum conferent.

Et adorabunt eum omnes reges : universæ nationes servient ei.

Quia eruet pauperem a potente, et inopem cui non est adjutor.

Pareat inopi et pauperi, et animas pauperum salvabit.

Ab usura et iniquitate redimet animas [al. *animam*] eorum, et pretiosus erit sanguis eorum coram oculis ejus.

Et vivet, et dabitur ei de auro Saba, et orabitur de eo jugiter, tota die benedicent ei.

Erit memorabile triticum in terra, in capite montium elevabitur [h. *fluctuabitur*] sicut Libani fructus ejus, et florebit de civitate sicut fennum terræ.

Erit nomen ejus in æternum [h. *sæculum*]; ultra [h. *ante*] solem perseverabit nomen ejus.

Et benedicentur in eo : omnes gentes beatificabunt eum.

Benedictus Dominus Deus, Deus Israel : qui facit mirabilia solus.

Et benedictum nomen gloriæ ejus in sempi-

æternum ; et replebitur majestate ejus omnis terra : fiat, fiat.

20. *Defecerunt laudes David filii Jesse.*

Complete sunt orationes David filii Isai.

Argumentum. — Quemadmodum Davides, multa post bella feliciter exacta, in Psalmis II et CX canit Messiam omnes suos hostes depugnatum : ita Salomon hic, longa pace fructus, Messie pacifici, pacemque omnibus afferentis, regnum celebrat. Aliter Nationalistæ, e quibus unum audi : « Insunt vota pro rege aliquo accedente ad regnum. Quam regem ut investigent interpretes, regum qui Hebræorum imperium tenuerunt omnium rixite scrutantur res gestas. Quasi vero votis debuerint respondere fortuna et voluntas ! Ex votis nihil unquam colliges. Pius votis et gestis a Judæis habitis fuisse quis credat ? Insuper vers. 5, 7-11, 17, nomen de Messia intelligi possant. Strophæ quintæ que : vers. 1-4, faciat Deus ut rex agat juste ; 5-7, ut sit diuturnum, salutare imperium ; 8-11, amplissimum ejus regnum ; 12-14, ut miserorum curam gerat ; 15-17, ut ipso regnante floreant res omnium, ejusque memoria omnium sermone celebretur. Non inepta Ewaldi partitio in strophas 3, quarum ultima totum Psalmum brevis repetit, puta : 1-7, 8-15, 17-18. Quæ vers. 18-19 continentur *ὁὐλομένη* sunt, addita a collectore libri qui hic desinit secundi.

1. Salomonis *carmen.*

Deus, iudicia tua regi da,
et iustitiam tuam filio regis :

2. *Ut* iudicet populum tuum juste,
et pauperes (seu *afflictos*) tuos (populi tui) æque.

3. Proferent montes pacem populo,
et colles iustitiam.

4. Judicabit pauperes populi,
opem feret filiis egeni,
et conteret oppressorem.

5. Venerabuntur te cum sole,
et coram luna, per omnes ætates.

6. Descendet sicut pluvia in gramen detonsum,
ut imbres, *qui sunt* irrigatio terræ.

7. Florebit in diebus ejus justus,
et multitudo pacis, usque dum non sit luna.

8. Et dominabitur a mari usque ad mare,
et a fluvio usque ad fines terræ.

9. Coram eo incurvabunt se deserticolæ,
et hostes ejus lingent pulverem.

10. Reges Tartessi et insularum tributa referent,
reges Sabæe et Seba munus adducent.

11. Et prosternent se ei omnes reges,
omnes gentes servient ei.

12. Nam liberabit pauperem implorantem auxilium,
et afflictum, cui non est auxiliator.

13. Miserebitur miseri et pauperis,
et animas (villam) inopum salvabit.

14. Ab oppressione et violentia vindicabit animas eorum (eos),
et pretiosus erit sanguis eorum in oculis ejus.

15. Et vivet (miser, beneficio regis), et dabit ei *rex* de auro Sabæo,
et orabit (miser) pro eo,
quotidie benedicet ei.

16. Erit abundantia frumenti in terra, in cacumine montium, strepet instar Libani fructus ejus (segetes vento agitatae); et efflorebunt ex urbe (urbibus) cives, ut heret a terra.
17. Erit nomen ejus in aeternum, coram sole (quandiu sol erit) sobolescet nomen ejus, et bene sibi precabuntur (sen *benedicentur*) homines per eum, omnes populi felicem eum praedicabunt.
18. Benedictus sit Jova Deus, Deus Israelis, qui facit admiranda solus.
19. Et benedictum nomen ejus gloriosum in sempiternum, et replet se gloria ejus per universam terram. Amen! Amen!
20. Finem habent orationes Davidis, filii Isai.

NOTE.

Vers. 1. *Judicia tua*, tuum judicandi modum, seu, ut ait Jarchi, scientiam judiciorum, quae in lege praecipitur. *Filio regis*, regio genere nato. — Vers. 3. *Justitiam*: $\square$ redundat. Maurer, et *colles justitia* abundant; Rosenmullerus, et *colles pacem* proferent *cum justitia*, seu *per justitiam*. Sensus: Sint plena omnia salutis justitia parte. Alii *montes* sunt principes populi, *colles* vero magistratus inferiores. Hodierni interpretes, *proferant, judicet*, et ita deinceps. — Vers. 4. *Judicabit*, causam eorumaget. — Vers. 5. *Cum sole, coram luna*, quandiu sol erit, et luna. Simile illud Oridii, I Amor. 16: «Cum sole et luna semper Aratus erit.» Alexandrini legerunt *caeris, prolongabit*, puta dies suos: non male. — Vers. 6. Pratum recens *delonsum* inter medios calores a statis cito areceret, nisi sequeretur pluvia. — Vers. 8. Id est, tam longe lateque, quam quousque maribus et aquis concluditur terra. *To fluviis* ad Euphraten alludit. Gratuito Rationalista: a mari Rubro usque ad Syriacum, quod Philistaeum et mare magnum vocat, et ab Euphrate usque ad solitudinem magnam, inter Palaestinam et Aegyptum: qui sunt Israeliticarum terrarum limites. — Vers. 9. *Lingent*, osculabuntur terram, proidentes ante regem, Orientalium more. — Vers. 10. *Tartessus*, Phoenicum colonia, hinc longe ab Herculis columnis sita, remotissimas easdemque ditissimas regiones in genere indicat. *Insula*, puta Mediterranei maris. *Referent*, ut debitum quid. *Seba*, Abyssinia. Maurer, *Meroe*. — Vers. 14. *Pretiosus*, ideoque raro aut nunquam fundetur. — Vers. 15. Hengstenberg, et *dabit ei* (regi) miser, regis benevolentia et benignitate dilatus. *Orabit*, eo sensu, quo dicimus: «Adveniat regnum tuum.» — Vers. 16. *Abundantia*, propr. *diffusio*; alii, *pugillum*, vertuntque ita, si fuerit *pugillum frumenti in terra*, ino in vertice montium (ineptiore alioquin ad sationem loco), seminatium, *fructus tamen*, etc. Veteres multi, *fulcimentum*, puta panis. *Efflorebant*, late crescet soboles populi in civitatibus. Alii, *et ex nobis*. — Vers. 17. *Sobolescet*, propagabitur; gall. *rajewira*. *Bene sibi precabuntur*, ejus felicitatem sibi adprecabuntur.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXXI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In Salomone.

Hic Psalmus videtur esse omnium postremus, quamvis non sit collocatus in postremo loco. Scriptus est enim eo tempore, quo David vicinus morti trahebatur regnum Salomonis filio suo. Unde etiam ad finem hujus Psalmi leguntur haec verba: «Defecerunt laudes David filii Jesse.» Cur autem non sit positus hic Psalmus in fine libri, fortasse causa fuit, quia visum est ei qui Psalmorum ordinem disposuit, ut librum concluderent Psalmi, qui solas Dei laudes continent, et incipiunt et desinunt in vocem *Alleluia*, quales hymni continuabuntur post hanc vitam in saeculum saeculi. Titulus est: *In Salomone*, quia occasio scribendi, vel cauendi hunc Psalmum fuit, ut bene precaretur

Salomonis filio suo, quem in regni solium extulerat. Et vere primi versiculi satis apposite Salomonis conveniunt. Sed mox a Spiritu Sancto elevata mens et lingua Propheta transiit sermonem ad Christum, qui per Salomonem significatur. Fuit enim Salomon apertissima Christi figura; et tria nomina Salomonis. *Salomo*, id est *pacificus*, *Edesiasites*, id est *conclinator*, et *Lida*, id est *dilectus Domino*, magis proprie Christo conveniunt, quam Salomoni. Ipse enim est pax nostra, qui reconciliavit mundum Deo; ipse est Verbum incarnatum ad evangelium, andium pauperibus missum; denique ipse est de quo Pater non semel dixit: «Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.» *Math. III et XVII.* Vide S. Augustinum in lib. XVII *De Civitate Dei*, cap. viii. Describit autem David in hoc Psalmo elegantissimis similitudinibus adventum Christi et propagationem regni ejus, nec non rectitudinem gubernationis ejus.

EXPLICATIO PSALMI.

4. DEUS, JUDICIUM TUUM REGI DA, ET JUSTITIAM TUAM FILIO REGIS.

2. JUDICARE POPULUM TUUM IN JUSTITIA, ET PAUPERES TUOS IN JUDICIO.

Hae est bona precatio, qua precatur David Salomonis filio suo gratiam Dei ad juste judicandum. Vir enim sanctus non precatur filio suo abundantiam auri et argenti, neque propagationem imperii, ut filii hujus saeculi facere solent: sed precatur ei gratiam bene fungendi officio suo. Sciebat enim regem esse propter populum, non populum propter regem: et ideo illum esse bonum regem, qui bene regit populum juste judicando. Quod ipsum et Salomon filius a Davide patre edoctus postulavit a Deo, III *Reg. cap. iii.* Ait igitur: «Deus, judicium tuum regi da,» id est, da Salomoni regi recens instituto «judicium tuum,» id est judicium tale, quale est tuum, rectum, sapiens, justum; sive gratiam judicandi, ut tibi placeat, vel secundum leges tuas. Et idem repetens addit: «Et justitiam tuam filio regis,» id est, da Salomoni, qui est rex et filius regis, justitiam tuam, id est justitiam talem, qualis est tua, ut juste judicet ad imitationem tuam, qui semper justissime judicas. «Da, inquam, Salomoni judicium tuum et justitiam tuam, judicare populum tuum in justitia,» id est justo judicio, «et pauperes tuos,» id est populum tuum, «in judicio.» Est enim hic etiam repetitio ejusdem sententiae. Vocat autem populum Dei, pauperes Dei, quia omnes homines quantumvis divites esse videantur, tamen pauperes Dei sunt. Egent enim auxilio ejus in omnibus rebus, et quidquid habent, a Deo habent, non tam donatum, quam commodatum; unde et repetere, et auferre sine ulla injuria Deus potest: et quamvis populi gentium haec non intelligant, tamen populus Dei intelligere et profiteri debet. Sic mihi videtur sensus literalis: tamen non repugno, quin possit etiam hic locus intelligi de auctoritate regia et judicaria, ut sensus sit: Da, Deus, regi a me electo et filio meo judicariam potestatem, ut juste judicet populum tuum. Vel si de Christo hos etiam primos versiculos exponere placeat, sensus sit: Da, Deus Pater, Regi Christo filio tuo potestatem judicandi, juxta illud *Joan. v. 1.* «Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio.»

3. SUSCIPIANT MONTES PACEM POPULO, ET COLLES JUSTITIAM.

4. JUDICABIT PAUPERES POPULI, ET SALVOS FACIET FILIOS PAUPERUM, ET HUMILIABIT CALUMNIATOREM.

Hic quoque versiculi pertinent ad bonam impressionem regi Salomoni, quasi dicat David: Precor Deum, ut regnante filio meo Salomone descendat pax et justitia in omnem terram hujus regni, et ad omnes populos qui habitant in ea; et quia terra illa maxima ex parte in montibus et collibus sita erat, ideo dicit: «Suscipiant montes pacem populo,» id est, descendat pax ad omnes montes hujus terrae promissionis, et suscipiantur ab eis pro populo in eis habitante; «et colles» hujus terrae suscipiant «justitiam,» quae est causa pacis: nam ex injustitia oriuntur bella et seditiones; ex justitia oritur pax, *Isai. xxxiii.* «Erit opus justitiae pax.» Vel per montes intelligi possunt homines regni majores et nobiliores, per colles vero viliores et humiliores: nam cum majores inter se pacem habent, et communi consilio republicam gerunt, facile continent humiliores intra cancellos justitiae. Itaque si montes suscipiant pacem, colles quoque suscipiant justitiam. «Judicabit pauperes populi,» id est, si pax et justitia vigeant in regno, ita ut pauci admodum inveniant oppressores aliorum, facile rex ipse judicabit pauperes populi a calumniis et oppressionibus paucorum potentiorum, qui in tanta multitudine deesse non possunt. «Judicabit,» rex videlicet, «pauperes populi,» et judicio suo «salvabit filios pauperum,» de manu calumniatorum, «et ipsos calumniatores humiliabit,» deprimet et confundet.

5. ET PERMANEBIT CUM SOLE ET ANTE LUNAM, IN GENERATIONE, ET GENERATIONEM.

Jam incipit Propheta transitum facere a Salomone ad Christum: dicit enim Salomonem regem permansurum in regno, quamdiu sol et luna permanebunt in caelo id est, quamdiu tempus durabit. Et quoniam de persona Salomonis haec dici non possunt, cogit nos spiritus Sanctus, ut haec intelligamus de Salomone, non per se, sed per Christum, ut sensus sit: Continuabitur regnum Salomonis per Christum, qui ex progenie ejus nasceatur usque ad mundi consummationem. « Et permanebit » rex Salomon in filioso, qui verissimus erit pacificus, et amabilis Domino, « cum sole, » id est, quamdiu sol erit, et « ante lunam, » id est, et coram luna, « in generatione et generationem, » id est, usque ad finem saeculi. Hic multa notanda sunt: primo, illud, et permanebit, in hebraeo habetur *timebunt te*; sed Septuaginta videntur legisse איראוך *iraoec*, et prolongavit, vitam videlicet, quod est idem quod *permanebit*, pro איראוך *iraoeca*, et *timebunt te*. Solum enim una littera mutat locum, et fit lectio quam habemus: sensus enim est idem, nam *timebunt te* significat timeundum Salomonem, ut regem, a populis, ac per hoc permansurum in regno. Secundo, illud, *cum sole*, non solum significat permansurum regem, quamdiu sol erit, sed permansurum in terris regnum ejus, dum sol peraget dies, id est, usque ad mundi consummationem; nam post mundi consummationem, non erit regnum Christi cum sole et supra solem, neque sole ullo modo indigebit. Tertio, illud, *ante lunam*, in hebraeo est, לפני *liphne*, coram luna, sive ante faciem lunae, quod recte cohaeret cum illo, *coram luna*. Rectissime enim dicitur: Permanebit coram luna; sed non nisi absurde diceremus: Permanebit antequam esset luna. S. Hieronymus vertit, *ultra lunam*; sed fateor me ignorare quid secutus sit: nam neque vox hebraea, neque graeca hoc significat. Quarto, illud, *in generatione et generationem*, potest accipi pro aeternitate, ut alias notavimus; sed hoc loco accipiendum est proprie pro spatio temporis, quo durat sub sole vicissitudo generationum. Neque hinc sequitur Christum aut ejus regnum non permansurum, nisi usque ad finem generationum et mundi consummationem. Solum enim hic significatur Christum et ejus regnum duraturum usque ad finem saeculi, sed non significatur

ibi finem esse habiturum, quomodo intelligimus illud *Matth. xxviii*: « Ecce ego vobiscum sum usque ad mundi consummationem. » Hic enim significatur Christum futurum nobiscum usque ad mundi consummationem per gratiam et auxilium, sed in aeternum futurum per gloriam et felicitatem: sic etiam Christus et ejus regnum permanebit in terris coram sole et luna per temporum vicissitudines, donec sol et luna movebantur super terram, et generationes praeteribunt, et generationes advenient; sed his finitis Christus et regnum ejus permanebit supra solem et supra lunam, sine ulla varietate in aeternum: nam « regni ejus nullus erit finis, » *Daniel. ii*, et *Luc. i*.

6. DESCENDET SICUT PLUVIA IN VELLUS, ET SICUT STILLICIDIA STILLANTIA SUPER TERRAM.

Quia dixerat regem Salomonem permansurum usque ad finem mundi, et hoc intelligendum erit, non in persona propria, sed in filio suo christo, ideo nunc Propheta describit adventum Christi, et propagationem ac proprietates regni ejus. Adventum Christi ad Judaeos primum, deinde ad Gentes describit similitudine pluviae, velleris, et terrae, juxta signum liberationis populi datum olim Gedeoni, *Jud. vi*; nam petente Gedeone signum a Deo factum est, ut vellus in area positum impletur rore caeli, area tota sicca permanente; deinde sequenti nocte area tota completa est, solo vellere in medio areae remanente arido: sic igitur descendit primo Christus ad Judaeos, per vellus significatos, tota reliqua terra permanente arida, dicente ipso: « Non sum missus nisi ad oves, quae perierunt domus Israel, » *Matth. xv*. Deinde venit ad Gentes per Apostolorum praedicationem, et sic completa est terra pluvia doctrinae salutaris, et gratia baptismi, dicente eodem Domino: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, » *Matth. xxviii*; et solum vellus remansit aridum, ariditate incredulitatis, ut etiam hodie cernimus. Ita S. Augustinus. Addit S. Bernardus serm. 2 super *Missus est*, Christum descendisse « sicut pluviam in vellus » per incarnationem, et sicut stillicidia stillantia super terram, » per praedicationem, quia sicut ros cadit de caelo in vellus cum maximo silentio, ita Christus descendit in Virginem ut lanam purissimam, maximo cum silentio, et caelesti solum virtute; et sicut stillicidia stillantia super terram magno sonitu guttas demittunt in terram, sic idem Christus venit per praedicationem suam et Apostolorum cum magno strepitu verborum et miraculorum.

7. ORIETUR IN DIBUS EJUS JUSTITIA; ET ABUNDANTIA PACIS, DONEC ACFERATUR LUNA.

Hic erit primus fructus adventus Christi, vera justificatio, et verissima pax cum Deo et cum omnibus hominibus. « Orietur in diebus ejus justitia, » id est, cum venerit Salvator, abolebitur peo-

catum, et in locum ejus « adducetur justitia sempiterna, » ut praedixit *Daniel cap. ix*. Quamvis enim non defuerint ab initio mundi multi vere justii, ut Abel, Henoch, Noe, Abraham et alii, tamen omnes justificati sunt ex meritis Christi praevisionis. Vere enim dixit Angelus Josepho, *Matth. i*: « Vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum; » et hoc est gaudium, quod Angelus evangelizavit pastoribus, *Luc. ii*: « Quia natus est vobis hodie Salvator. » « Orietur » ergo justitia in cordibus hominum per fidem Jesu Christi, et inde sequetur « abundantia pacis, » quia vera justitia in charitate consistit, charitatis autem proles est pax, et pax quam mundus dare non potest, sed vera, stabilis, et in tanta copia, ut caelum et terram repleat. In cujus rei signum nascente Christo quieverunt bella in toto orbe terrarum sub Augusto Caesare. Durabit autem haec justitia et pax in terris « donec auferatur luna, » id est durabit justitia fidei, et pax conscientiae, non sine externis persecutionibus, donec tollatur medio omnis corruptio et mortalitas, quae per lunam significatur; sive donec tollatur lunae varietas et transmutatio: nam post mundi consummationem luna semper erit plena, et justitia fidei mutabitur in justitiam glorie, et pax non solum erit in corde, sed et in corpore interior et exterior, sine ullo hoste. In hebraeo, pro *orietur justitia*, habetur, *oriatur justus*; sed facile est Septuaginta legisse צדק *tsedek*, *justitia*, non ut nunc legitur צדק *tsedek*, *justus*: sensus tamen est idem; nam cum oriatur justitia, oriatur justus: neque justus oriri potest, nisi in eo oriatur justitia. Pro *donec auferatur luna*, in hebraeo est, *donec non sit luna*, ex quo tollitur ambiguitas vocis graecae: nam, ut S. Augustinus notavit, vox graeca significare potest lunam tollendam, ut non sit; et lunam extollendam, ut alior sit. Sed vera sententia est, tollendam, ut non sit. Id enim cohaeret cum lectione hebraica et latina. Intelligimus autem lunam tollendam, ut non sit, qualis nunc est, modo clara, modo obscura, modo magna, modo parva; sed et illa lectio: « donec extollatur luna, » optimum sensum habet, videlicet, donec Ecclesia per lunam significata extollatur per resurrectionem et glorificationem.

8. ET DOMINABITUR A MARI USQUE AD MARE, ET A FLUMINE USQUE AD TERMINOS ORBIS TERRARUM.

Describitur nunc propagatio regni Christi, quod est ipsa Ecclesia toto orbe diffusa. Videtur autem hic describi terra habitabilis secundum longitudinem a mari Indico, sive Orientali, usque ad mare Gaditanum, sive Occidentale: et per latitudinem a flumine Tanai Septentrionali, usque ad fines Aethiopiae, quae est ultima provincia ad meridiam. Alii existimant per flumen intelligi Euphratem, qui erat ultimus terminus regni Salomonis. Sed hoc non est probabile, quoniam regnum Christi non incipit ab Euphrate, neque

terminatur ad Euphratem, sed ultra et citra Euphratem extenditur. Melius S. Augustinus et Theodoretus per flumen intelligunt Jordanem, in quo dicitur esse Christo: « Hic est Filius meus dilectus, » *Matth. iii*, *Luc. iii*; et in quo baptismus dedicatum est, et circa quem praedicationis Domini, ac per hoc propagatio regni incitium habuit. Itaque secundum Augustinum illa verba: « A flumine usque ad terminos orbis terrarum, » explicant quod antea dictum erat, « a mari usque ad mare; » quasi dicat: *Dominabitur per totam terram a mari usque ad mare*, quia terra uniusque cingitur mari Oceano; id autem fiet, quia a Jordane flumine incipit praedicationis, et diffundetur per omnes terras usque ad mare Oceanum, quod undique terminat orbem terre.

9. CORAM ILLO PROCIPIENT ETHIOPIES, ET INIMICI EJUS TERRAM LINGENT.

Nominantur Aethiopes in particulari, vel quia paulo ante dictum erat, a flumine usque ad terminos orbis terrarum, et secundum latitudinem ipsi Aethiopes sunt in finibus orbis terrae, ut supra diximus; vel quia primus fuit Eunuchus Candacis reginae Aethiopiae, ut legitur *Act. cap. viii*, qui ad fidem Christi conversus est ex his qui extra terram promissionis habitabant; vel quia Aethiopes, ut nigerrimi corpore, ita feri moribus, longissime videbantur abesse a cultu veri Dei. Quod autem subditur: « Et inimici ejus terram lingent, » explicatio est verborum superiorum; nec procedere est prosterini usque ad mare quod faciunt, qui terram lambere volunt. Itaque signum est humillima subjectio, et adoratio, quae propria debetur Deo, et quam deferent Christo inimici ejus, id est infideles, et peccatores conversi ad fidem et penitentiam. Et qui noluerint sponte procidere Christum, eumque pie et fideliter adorare, coguntur in novissimo die inviti prociudere, et subijci sub scabellum pedum ejus.

10. REGES THARSIS ET INSULAE MUNERA OFFERENT; REGES ARABUM ET SABA DONA ADDEGENT.

Quia dixerat Christum dominaturum a mari usque ad mare, id est per universam terram, quae mari cingitur: ne putaremus ab ejus dominio excludendas insulas quae sunt in medio mari, adjungit: « Reges Tharsis, et insulae munera offerent. » Quid significet *Tharsis*, diximus in explanatione *Psalm. lxxvii*. Probabilis est sententia est, ea voce significari insulas maris orientalis, quae proximae et maxime sunt, et unde tertio quoque anno adferebant Salomoni Regia maxima copia auri et aromatum, ut legitur *III Reg. x*. Sensus igitur est: « Reges Tharsis, » id est, insularum orientalium, et ipsae etiam insulae, id est, populi earum, munera pretiosa regi Christo offerent. Adjungit deinde his regibus et insulis, « reges Arabum et Saba, » quia haec sunt loca, unde erant copia rerum pretiosarum, auri, argenti, lapidum pre-

tiarum, et omnis generis aromatum. Nam, ut Ierosolus loco citato, III Reg. x: « Regina Saba attulit Salomoni infinitam copiam auri, argenti, lapidum pretiosorum, et aromatum. » In hebræo est, reges שֶׁבַע sheba et שֶׁבַע דְּשֶׁבַע Seba, quæ solum differunt, quod prior habeat durius, nimirum shin, posterior mollius samech. Quamvis autem aliqui velint priorem Sabam hoc loco nominatam significare Æthiopiæ, posteriorem Arabiam, tamen Septuaginta Interpretes et S. Hieronymus per priorem Sabam, quo nomine utuntur etiam Græci et Latini; et nisi ego decipior, Saba, per shin, est Arabia Felix. Nam etiam paulo post, cum dicitur: « Dabitur ei de auro Arabiæ, » in hebræo est sheba; et Isai. lx, cum dicitur: « Omnes de Saba venient, aurum et thus deferentes, » in hebræo est, sheba. שֶׁבַע Saba autem per samech latus patet, et significat Arabiam, Madian, et Ephraim, ut S. Hieronymus indicat in Commentario ad cap. lx Isaie. Itaque « Reges Arabum, et Saba, » significant reges Arabiæ et totius regionis quæ dicitur Saba. Atque huius totius regionis reginam fuisse existimamus reginam Saba, quæ venit ad Salomonem lib. III Reg. cap. x. Nam dicitur regina Saba per shin, id est שֶׁבַע sheba, et hoc nomine Septuaginta Interpretes et S. Hieronymus in versione huius Psalmi intelligunt Arabiam; et rursus idem Hieronymus in Commentario Isaie cap. xliii et cap. lx, dicit reginam Saba fuisse reginam Saba, quæ scribitur per samech, Isai. lx; proinde fuit regina Arabiæ Felicis, et præterea Madian et Ephraim, et totius regionis Sabæorum. Neque his repugnât, quod regina Saba dicitur, Matth. cap. xii, « regina Æthiopiæ, et venis-e » « a finibus terræ; » nam Arabia Felix ad austrum porrigitur, et pertinet ad mare Æthiopicum, et ad zonam torridam: proinde rectissime dicitur « regina Austri venisse a finibus terræ. » Quod autem quidam dicit reginam Saba imperasse Ægypto et Æthiopiæ, cuius regia est Meroe, nescio unde probari possit: nam tempore Salomonis regnabat Pharaon in Ægypto, cuius filiam Salomon duxit uxorem; non igitur regina Saba, quæ venit ad Salomonem, regnabat in Ægypto. Sed his omissis, illud utilius considerandum est, munera, quæ Christo Regi offerenda sunt, quæque illi maxime placeant, esse aurum charitatis, thus orationis, et myrrham patientiæ, sive, esse fidem cum invocatione, spem cum desiderio rerum supernarum, charitatem cum fructibus bonorum operum: ex qua charitate fit, ut qui ea flagrant, non diffidentur omnes terrena opes, nec nec dueros corporis labores, et ipsam vitam Christo offerant.

11. ET ADORABUNT EUM OMNES REGES TERRÆ, OMNES GENTES SERVIENT EI.

Hæc omnia in Christo impleta sunt in aliquo sensu, et in alio sine dubio implebuntur. Nam si intelligantur de adoratione et servitute

fideliū, impleta sunt per figuram intellectio; Scriptura enim tribuit omnibus ea quæ conveniunt multis, Genes. vi: « Omnis caro corruperat viam suam; » et tamen ibidem dicitur: « Noe vir justus atque perfectus. » Matth. ii: « Turbatus est Herodes, et omnis Ierosolyma cum illo, » et tamen non deerat Simeon justus, et Anna prophetissa, et cæteri iusti, qui non turbati cum Herode, sed gaudio magno cum Magis affecti sunt. Sic igitur dicuntur omnes reges adoraturi Christum, et omnes gentes ei servitute, quia plurimi principes cum populis suis ad Christi cultum et obsequium convertendi erant. Sed si intelligatur hic locus de adoratione sive spontanea sive coacta, in die iudicii adimplebitur perfectissime: tunc enim Christo curvabitur omne genu. Denique si intelligatur de potestate Christi, quam habet in omnes reges et populos, ut sive ipsi sciant, sive nesciant, et sive velint, sive nolint, ipse de ipsis agit quicquid sibi placet, ac per hoc servant omnes ejus voluntati, adimpletur semper hæc propheta: « Data enim illi est omnis potestas in celo et in terra, » Matth. xxviii. « Et ipse est Princeps regum terre, » Apoc. i. Et habet in femore suo scriptum, Rex regum, et Dominus dominantium, » Apoc. xix.

12. QUIA LIBERABIT PAUPEREM A POTENTE, ET PAUPEREM QUI NON ERAT ADJUTOR.

Hæc est ratio, cur reges et populi servient Christo, quia per ipsum liberabuntur a potestate diaboli, a crudelissima tyrannide Principis tenebrarum, et transferentur in pacatissimum regnum ejus. Per pauperem, intelligitur genus humanum spoliatum a diabolo omnibus bonis suis, quibus in statu innocentie abundabat; per potentem, intelligitur diabolus, quem ex astuto potentem fecit iniquitas nostra: si enim homo persuasioni ejus consentire nolisset, nunquam eum diabolus debellare potuisset. Sed post peccatum captivus diaboli factus est homo, et diabolus potentiam in eum acquisivit. Incipit autem homo liberari, cum incipit cognoscere paupertatem suam, ac per hoc humiliari, et non in se, sed in Domino confidere. « Liberabit ergo pauperem hominem a potente diabolo, et pauperem cui non erat adjutor, » id est, quem neque alius homo, neque angelus, neque ulla creatura poterat adjuvare. In hebræo, pro a potente, est clamantem, ut sit adjectivum pauperis. Sed Septuaginta non legerunt מְשֻׁבָּרִים u. esharveah, sed cum aliis punctis, מְשֻׁבָּרִים, a potente sive divite clamoso, et hoc eodem modo legit S. Hieronymus, qui veritatem, a potente.

13. PARCET PAUPERI ET INOPI, ET ANIMAS PAUPERUM SALVAS FACIET.

Explicat modum quo Christus liberabit homines a diabolo: modus enim erit condonando eis peccata, et restituendo gratiam; cum enim remittuntur peccata, rumpitur catena, que capti-

vos tenebat sub diaboli potestate. « Parcet » ergo rex noster « pauperi et inopi, » id est, condonabit delicta agnoscitibus debita sua, et confitentibus delicta voluntariam suam, ob quam solvendo non erant; nec solum ignoscet peccatis, sed etiam donabit gratiam, sive iustitiam, et per hoc animas pauperum salvas faciet.

14. EX USURIS ET INIQUITATE REDIMET ANIMAS EORUM, ET HONORABILE NOMEN EORUM CORAM ILLO.

Homo per originale peccatum debitor factus est mortis æternæ. Atque hoc est debitum capitale; sed dum hujus debiti solutio differtur, iniquus exactor diabolus exigit usuras, impelens quotidie ad nova peccata, quæ sunt pœnæ primi peccati; et dum horum peccatorum pœna differtur, usure transunt in sortem principalem. Ita quoque diutius peccator vivit, eo magis debitum crescit. Christus ergo benignissimus Dominus, non solum peccatum originis, quod fuit primum capitale debitum, per gratiam suam redimet, sed etiam ab usuris, id est, ab actualibus peccatis, redimet te tam duri exactoris redimet. Hoc prædixit etiam Isaias cap. ix, cum ait: « Jugum enim oneris ejus, et virgini humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus supertrasti. » S. Augustinus dicit peccati penam reddi cum usura, quia plures peccator reddidit, quam accepit. Homicida occidit carnem proximi, ipse peribit in corpore et in anima: fur accipit pecuniam, et perdit vitam æternam: fornicator comit modicam et brevem voluptatem, reddet supplicia gravissima et sempiterna. « Et honorabile nomen eorum coram ipso: » hæc est causa tantæ pietatis Domini, quia nomen istorum pauperum fuit honorabile coram Deo. Ubi et accipitur pro qua, et nomen significat naturam humanam creatam ad imaginem Dei: quamvis enim homo per peccatum vilis et despectus valde factus sit, tamen natura humana, et nomen hominis, non est vile apud Deum, neque despicit Deus imaginem suam. Et vere incarnatio Filii Dei manifeste ostendit quam pretiosa sit natura humana apud Deum: quod e ric deberet omnes homines rapere in amorem Dei, a quo tanti se fieri præter omne meritum suum intelligunt. In hebræo habetur, sanguis eorum, pro eo quod nos habemus, nomen eorum. Sed idem est sensus; nam Deus magni fecit sanguinem nostrum. id est vitam nostram, quam ideo de infirmitate recemit, quia pretiosum fuit eorum eo nomen nostrum, natura nostra, genus nostrum.

15. ET VIVET, ET HABITUR EI DE AURO ARABIE; ET ADORABUNT DE IPso SEMPER: TOTA DIE BENEDICENT EI.

Quoniam dicens: « Redimet animas eorum, » insinuaverat mortem Christi, quæ fuit redemptio et propitiatio pro animabus nostris, addere voluit etiam resurrectionem et vitam ejus æternam; ideo subjungit: « Et vivet, » id est, et posteaquam

per mortem redemerit, iterum vivet. « Et dabitur ei de auro Arabiæ, » id est, pretiosissimum munus coletur; quod autem S. Augustinus legit: Dabitur ei de auro Abrasæ, videtur manifesta corruptio. « Et adorabunt de ipso semper, » id est, et redempti ab ipso adorabunt Deum verum ex ipsius ritu, doctrina et institutione usque ad mundi consummationem. « Et tota die, » id est, jugiter et assidue benedicent ei, hoc est, laudabunt et glorificabunt eum. In hebræo habetur in numero singulari, arabit. S. Septuaginta et S. Hieronymus verterunt in numero multitudinis, orabunt; et omnes tractatores exponunt verbum in numero multitudinis. Quare videndum est an fortasse in verbo hebraico una littera in fine, videlicet tau, deideretur. Quod autem in hebraico et græco sit verbum orabunt, in latino adorabunt, non variat sensum: nam qui ergo, adorant, ut plurimum id faciunt, ut orant: orat, adorant, et qui adorant, exponendum est: adorantes orabunt, vel orantes adorabunt. Illud, de ipso, variare exponitur: aliqui enim volunt de ipso significare pro ipso, id est, pro felici progressu ipsius, vel regni ejus. Alii, de ipso, id est, per ipsum, orabunt Patrem: sed si propositio de proprie accipienda sit, ut eam accipiendam esse arbitramur, jam diximus qui nobis sensus esse videatur.

16. ET ERIT FIRMAMENTUM IN TERRA IN SUMMIS MONTIUM, SUPEREXALTOLLETUR SUPER LIBANUM FRUCTUS EIUS, ET FLOREBUNT DE CIVITATE SICOT FRUMENTA TERRÆ.

Hic jam describitur fructus apostolicæ prædicationis post Christi resurrectionem, et ascensionem in celum. Sed primum declaranda est vox firmamentum, pro qua in hebræo est, כֶּסֶל פִּישַׁח בָּר. Rabbinæ, et qui eos sequuntur, volunt pissath bar significare pugillum frumenti, sive quantum vola manus potest capere frumenti: vel etiam placentalium panis; sed non possunt ex scripturis hanc suam expositionem probare. S. Hieronymus veritatem ex hebræo contrariam sententiam, videlicet, memorabile triticum, id est, abundantiam optimi frumenti, et potest confirmari hæc expositio ex cap. xxxvii Gen., ubi dicitur Jacob fecisse Joseph filio suo unice dilecto vestem egregiam variorum colorum, et habetur vox hebraea כֶּסֶל פִּישַׁח passim, ex hac eadem radice, unde hic habemus pissath. Quomodo ergo in eo loco non significatur vestis angusta, aut brevis, sed talaris et pulcherrima: ita hoc loco significatur firmamentum non modicum, quod pugillo aut vola contineatur, sed abundans et memorabile ut S. Hieronymus recte veritatem. « Exsuperaverunt Septuaginta, qui translulerunt firmamentum, id est firmamentum panis, ut dicitur in Psalm. civ: « Omne firmamentum panis contrivit. » Est enim abundantia frumenti firmamentum familie, ut non cogatur mendicare, juxta illud Gen. xlviii:

«Frumento, vino, et oleo, stabilivium.» Per abundantiam autem frumenti, hoc loco non intelligitur abundantia frumenti corporalis, sed abundantia Verbi Dei, ut colligitur ex illis verbis: «Et florebunt de civitate sicut fenem terræ;» ubi explicatur metaphora superiorum verborum. Hic igitur est sensus hujus loci, alioqui valde obscuri: «Erit in terra firmamentum,» id est, abundantia frumenti spiritualis, quod est Verbum Dei. «In summis montium,» id est, etiam in locis ex se sterilibus (valles enim, non montes abundare solent frumento), «superextolletur fructus ejus,» id est, crescet, et multiplicabitur fructus hujus frumenti in terra sati; «super Libanum,» id est, fructus hujus frumenti exerescet supra altitudinem cedrorum Libani, vel supra fructum Libani, qui producit arbores plurimas et altissimas. «Et florebunt de civitate sicut fenem terræ,» id est, et hic fructus frumenti non consistet in spicis corporalibus, sed in multiplicatione credentium: nam ex civitate Dei, que est Jerusalem, de qua dictum est ab Isaiâ cap. ii: «De Sion exhibit lex, et Verbum Domini de Jerusalem,» florebunt, et germinabunt credentes in tanta copia, ut fenem in terra germinare solet. Et quod ita factum sit docet S. Lucas Act. vi, ubi dicit: «Et Verbum Dei crescebat, et multiplicabatur numerus credentium valde.» Scio quid Paulus Burgensis ex paraphrasi chaldaica adferat ad probandum ex hoc loco sacrificium Missæ: sed scio etiam quam multis fabulis Judaicis paraphrasis illa scatet. Ideo piget ex lacunis expositionum Judaicarum haurire, que nobis ex purissimis fontibus sacrarum Scripturarum abundant.

17. SIT NOMEN EJUS BENEDICTUM IN SÆCULA, ANTE SOLEM PERMANET NOMEN EJUS.

Concludit Psalmum Propheta orando, et laudando futurum Messiam. «Sit, inquit, nomen ejus benedictum in sæcula,» id est, ab omnibus, ubique, et semper benedicatur nomen Christi: quod nomen «ante solem permanet,» id est, eorum sole, sive quamdiu sol erit, permanebit. Conabantur quidem persecutores illud extinguere, sed non prevalebant. In hebræo non habetur illud, *benedictum*, sed simpliciter legitur: *Erit nomen ejus in sæcula*, et idem aliis verbis repetitur, *quandiu sol erit, nomen ejus permanebit*. Testatur quoque Theodoretus a nullo interprete, id est, neque ab Aquila, neque a Symmacho, neque a Theodotone illud, *benedictum*, in textu esse posi-

tum, neque haberi in exemplis apud Septuaginta Interpretes: tamen habetur in grecis et latinis antiquis libris, et legitur in *Commentariis Hieronymi, Augustini et Euthymii*. Illud, *permanet*, seu *permanebit*, in hebræo est *im*, inon, quod verbum *stabitur*, dici posset, id est *propagabitur*: quod satis proprie convenit nomini Christi, quod per predicalores propagatur, et propagabitur usque ad mundi consummationem.

18. ET BENEDICENTUR IN IPSO OMNES TRIBUS TERRE, OMNES GENTES MAGNIFICABUNT NOM.

Hoc desumptum est ex Gen. cap. xxii: «In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ.» Et explicatur ab Apostolo ad Gal. iii: «Non dictum est, inquit, in seminibus, tanquam in multis, sed tanquam in uno; et semini tuo, quod est Christus.» Omnes ergo gentes benedicentur a Deo Christo, id est, nemo benedicetur, nisi in Christo, et in ipso benedicentur, quotquot ex ipso renati fuerint, et in ipso perseverarint. Ipsis enim dicitur in judicio: «Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi,» *Matth. xxv*. Proinde benedictio ista est justificatio, et adoptio filiorum per Christum. Sicut autem in ipso benedicentur omnes tribus terræ, sic etiam vicissim «omnes gentes magnificabunt,» id est, laudabunt et glorificabunt eum.

19. BENEDICTUS DOMINUS DEUS ISRAEL, QUI FACIT MIRABILIA SOLUS.

Hec est laus, qua magnificabunt eum omnes gentes: agnoscent enim et predicabunt hæc mirabilia, que fecit Deus Christus justificando impios, et erundo eos de potestate tenebrarum, et transferendo in regnum suum, ab ipso solo fieri potuisse.

20. ET BENEDICTUM NOMEN MAJESTATIS EJUS IN ÆTERNUM; ET REFLEBITUR MAJESTATE EJUS OMNIS TERRA: FIAT, FIAT.

Optat in fine Propheta, ut nomen divine majestatis in æternum ab omnibus benedicatur, non in celo tantum, ubi semper ab angelis benedicitur; sed etiam in terra, ita ut fiat omnis terra gloria Domini, et omnes homines agnoscant et laudent Dominum. Addit ex magno affectu, «fiat, fiat,» sive hebraice, *amen, amen, vere ita sit, vere ita sit*. Atque hic est finis libri secundi secundum hebræos.

LIBER III PSALMORUM

SECUNDUM HEBRÆOS,

USQUE AD PSALMUM LXXXIX.

DE PSALMIS ASAPHI NOMINE INSCRIPTIS.

«Duodecim omnino Psalmi sunt, Asaphi inscripti nomine. Primus XLIX, atque ab hoc LVIII ad LXXXII. Asaph autem I Paral. vi, 39, accensetur Levitis, quos David ad canendum ordinavit. Item I Paral. xv, 17; xvi, 5, 37, Asaph et fratres ejus in conspectu arce ministrant. Memorantur item Heman, Asaph et Elhan in cymbalis æneis concupantes I Par. xv, 17 et 19. Hos cantores inter, a S. Spiritu toles celebratos, cum tres excellent, Asaph, Heman et Idithun I Par. xxv, 1, tum ipse Asaph inter alios clarus habetur, princeps quippe cantorum a Davide constitutus *ibid.* xvi, 5, et singulari quadam honoris prerogativa nominatus inter eos qui juxta regem prophetarent *ibid.* xxv, 2,.... Porro Asaphi filios in canendi ministerio patri successisse, atque etiam inter canendum divino spiritu ad pandenda futura fuisse afflatos, docent II Paral. xx, 14; xxix, 13; I Esdr. iii, 10; II Esdr. xi, 22.» Bossuetus. Cf. not. Ps. l. (hebr.), vers. 1.

Quibus memoratis, Psalmos *Asaphi* nomine inscriptos, Asapho revera adscribendos esse, sive illi Davidis coreo, sive alicui ex ejus posteris, eodem tamen nomine insignito, omnino tenendum est.

PSALMUS LXXXII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Psalmus Asaph.*

V. s. h. — *Canticum [h. Psalmus] Asaph.*

1. Quam bonus Israel Deus, his qui recto sunt corde!
2. Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei.
3. Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.
4. Quia non est respectus morti eorum, et firmamentum in plaga eorum.
5. In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur.
6. Ideo tenuit eos superbia, operiti sunt iniquitate, et impietate sua.
7. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, transierunt in affectum cordis.
8. Cogitaverunt, et locuti sunt nequitiam; iniquitatem in excelso locuti sunt.
9. Posuerunt in cælum os suum, et lingua eorum transivit in terra.
10. Ideo convertetur populus meus hic, et dies pleni inveniuntur in eis.
11. Et dixerunt: Quomodo scit Deus? et si scientia in Excelso?

- Attamen bonus est Israel Deus, his qui mundo sunt corde.
- Mei autem pene vacillaverunt pedes, pene effusi sunt gressus mei.
- Quia amulatus sum contra iniquos, pacem impiorum videns.
- Quod non recogitaverint de morte sua, et firma sint vestibula eorum.
- In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur.
- Ideo nutriti sunt ad superbiam: circumdederunt iniquitatem sibi.
- Processerunt a pinguedine oculi eorum: transierunt cogitationes cordis.
- Irriserunt, et locuti sunt in malitia calumniam, de excelso loquentes.
- Posuerunt in cælum os suum, et lingua eorum deambulavit in terra.
- Propterea convertetur populus ejus hic, et quis plenus inveniuntur in eis?
- Et dixerunt: Quomodo novit Deus, et si est scientia in Excelso?